

דפי לימוד ללימוד בחברותא כתבו: דוד ביטון וחופית מעתוק

שמיטת הקרקע

<p>א וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. ב דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, כִּי תֵבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם--וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ, שִׁבְת־לִיהוָה. ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרָמְךָ; וְאָסַפְתָּ, אֶת-תְּבוּאָתָהּ. ד וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שִׁבְת־שָׁבוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ--שִׁבְת־לִיהוָה: שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע, וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר. ה אֶת סְפִיחַ קִצְיֹרְךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֶת-עֵנְבֵי נִזְיֹרְךָ לֹא תִבְצֹר: שְׁנַת שָׁבוֹן, יִהְיֶה לָאָרֶץ. ו וְהִיְתָה שִׁבְת־הָאָרֶץ לָכֶם, לְאָכְלָה--לֶחֶם, וְלַעֲבֹדְךָ וְלֶאֱמָתְךָ; וְלִשְׂכִירְךָ, וְלִתְּוָשְׁבְּךָ, הַגֵּרִים, עִמָּךְ. ז וְלִבְהֵמָתְךָ--וְלַחֲיָהּ, אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ: תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָהּ, לְאָכְלָה. ויקרא, פרק כה,</p>	<p>י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. יא וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמָּךְ, וַיִּתְּרֶם, תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה; כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ, לְזִיתְךָ. שמות, פרק כג, פסוקים י-יא</p>
<p>כ וכִּי תֹאמְרוּ, מַה-נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית: הֵן לֹא נִזְרַע, וְלֹא נִאָּסַף אֶת-תְּבוּאָתֵנוּ. כא וְצוִיתִי אֶת-בְּרַכְתֵּי לָכֶם, בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית; וְעֵשֶׂת, אֶת-הַתְּבוּאָה, לְשֹׁלֵשׁ הַשָּׁנִים. כב וּזְרַעְתֶּם, אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת, וְאָכַלְתֶּם, מִן-הַתְּבוּאָה יָשׁוּן; עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית, עַד-בּוֹא תְּבוּאָתָהּ--תֹּאכְלוּ, יָשׁוּן. כג וְהָאָרֶץ, לֹא תִמָּכַר לְצַמְתָּ--כִּי-לִי, הָאָרֶץ: כִּי-גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אַתֶּם, עִמָּדִי. כד וּבְכָל, אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם, גָּאֵלָהּ, תִּתְּנוּ לָאָרֶץ. ויקרא, פרק כה,</p>	
<p style="text-align: right;">נקודות לדיון</p> <ul style="list-style-type: none"> • מה ייעודי של שנת שמיטה ? • השמיטה- מה אסור/ מותר ? • מה קורה בשאר השנה? מה קורה בשנה שלפני/אחרי שנת השמיטה? • ביטוי של השמיטה לאדמה? לקהילה, לחברה (חזקים והחלשים)? 	

הארץ מעידה - דון יצחק אברבנאל

רצה הקב"ה, שכמו האומה בכללה תעשה זכר בשביתת היום השביעי, אל הפינה הקדושה מבריאת העולם וחיידושו, ככה הארץ הנבחרת תעיד עליה בשמיטתה השנה השביעית; ולזה נתן הסבר במצוות השמיטה: "שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה". רוצה לומר, ששמיטת הארץ תהיה כמו השבת המקודש אשר לישראל ושענין השביתה היא לרמוז ולהעיד על שבת בראשית - שבת לה, כי בו שבת מכל מלאכתו, וכאילו הארץ היא למעלת קדושתה, עם היותה בלתי מדברת, תעיד בפינה הזאת מה שיעיד העם הישראלי בשבתותיהם, ותהיה עדות הארץ בזמן היותר ניכר בה והוא השנה, מענין התבואה המתחדש בה.

דון יצחק אברבנאל, נחלת אבות, פ"ה, יא

נקודות לדיון :
מה הקשר בין שנת שמיטה לשבת ?
מהי השמיטה שמקיימת בשבת ובשנת השמיטה ועל מה זה מעיד ?

"טעמי השמיטה ייפרדו לכמה צרכים. האחת: להורות לבני אדם כי לא להם הארץ, כי לה' היא, וזהו שנאמר: "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם", שתדעו ותזכרו תמיד שאני הנותן לכם הארץ, ושלי היא ואין הארץ שלכם... וכי תאמר אם אינה שלי לא אעבוד בה מלאכה, על זה נאמר: "שש שנים תזרע שדך". אני מרשה לך לעבד את אדמתי: "ואספת את תבואתה". ולא עוד אלא שיש חיוב לעבוד האדמה ולא להשליך הכל מנגד כי ברכך ה' בכל אשר תעשה. עבודת אדמת הקודש היא מצווה רבה והיא תועלת עצומה גם בזמן הזה. ובשנה השביעית "שבת שבתון", למען תדע כי לי הארץ ומלואה. וכן אמרו חז"ל במילים קצרות: "אמר הקב"ה: זרעו שש ושמטו שביעית, כדי שתדעו שהארץ שלי, וכולם שווים בה בשנה זו.

דרך שניה, שילמדו לעמוד בניסיון ולהאמין בו יתברך, כי עיני ה' בנו מראשית השנה עד אחריתה. ובזה נודע, כי ברוך הגבר אשר יבטח בה', שגם אם ישבות מעבודתו יצווה ה' יתברך את הברכה לו... ובזה ירגיל עצמו לבטוח בה' ולהאמין בהשגחתו על כל פרט ופרט, כי מה' מצעדי גבר כוננו. וגם ללמוד מזה, שלא יתנשא העשיר על העני – אמרה תורה שבשנה השביעית כולם שווים, יחד עשיר ואביון יש להם רשות בגנות ובשדות לאכול לשבעה.

ועוד טעם: כי לא לעולם יהיו טרודים בעבודת האדמה לצורך החומר, רק שנה אחת יהיה חופשי לנפשו. וכאשר יפרוק עול עבודה יעסוק בתורה וחוכמה, לאנשים אשר לא ידעו ללמוד יעסקו במלאכת חרש וחושב ובניין בתים והיכלות, למען גם זה לא יחסר מארץ ישראל; חושבי מחשבות עושים במלאכה – ימציאו חדשות בעת החופש לצורך העולם ותיקונו, ומי שיש בו דעת תורה – יעסוק רק בתורה ויראה, כי זה האושר האמיתי".

רבי צבי קאלישר, פירוש על התורה, פרשת בהר

- א. מהן הסיבות לזמנת השמיטה, לפי הרב קאלישר?
- ב. איך יסנה קיום השמיטה את הצולפת?
- ג. הרב קאלישר נחשב כאחד מ"מפשרי הציונות". על פי דבריו המסוימים, האם תואר זה הולט אותו? נמקו.

י דרבי אליעזר, פרק ל"ד
שישה דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו ואין קולן נשמע, ואלו הן:
בשעה שכורתין את עץ האילן שהוא עושה פרי,
הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע;
ובשעה שהנחש מפשיט את עורו,
הקול יוצא מסוף העולם עד סופו ואין הקול נשמע;
ובשעה שהאישה מתגרשת מבעלה,
הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע;
ובשעה שהאישה עם בעלה בעילה ראשונה,
הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע;
ובשעה שהוולד יוצא ממעי אימו,
הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע;
ובשעה שהנשמה יוצאת מן הגוף,
הקול יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע.

ב. "שמיטת קרקע" חברתית

<p>אדם מישראל מתנתק בשנת השמיטה מן האדמה, שממנה לוקח ואליה ישוב. ... בתרגום לשון מודרנית, ניתן לומר כי בשנת השמיטה חייב אדם להתנתק משגרת יומו, מעמלו, ממסך המחשב שאליו הוא מרותק, ממפעלו ובית עסקו, ולהקדיש את השנה לעבודת האדם. להגשים את אחריותו החברתית.</p> <p>אביעד הכהן (2011), פרשיות ומשפטים, עמ' 264. תל אביב: ידיעות אחרונות וספרי חמד</p>	<p>וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה: שְׁמוּטָה כָּל בְּעַל מִשָּׁה אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרֵעֵהוּ לֹא יִגֹּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו, כִּי שְׁמִטָּה לֵה'. ... אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיוֹן... הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֶחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ... נִתּוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יִרַע לְבַבְךָ בְּתִתֶנּוּךָ לוֹ, כִּי בְּגַלְל הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרָכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מְשַׁלַּח יָדְךָ. כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקְרֵב הָאָרֶץ, עַל כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְנֶךָ לֵאמֹר פְּתַח תִּפְתַּח אֶת יְדֶיךָ לְאֶחִיךָ, לְעֲנִיָּה וּלְאֲבִיוֹנְךָ בְּאֶרְצְךָ</p> <p>דברים, פרק ט"ו, פסוקים ב'-י"א</p>
---	--

נקודות לדיון

- מה דעתכם על פרשנותו של אביעד הכהן, מהי ה"קרקע" שאותה הוא מזכיר?
- מהי ה"קרקע" המוזכרת בדברים ?
- האם אתם יכולים לשמוט את 'הקרקע' שלכם?
- אילו אתגרים מעלה שנת השמיטה ? איזו השראה ניתן לקבל משנת שמיטה לימינו ?
- אילו ערכים היינו מעוניינים להטמיע בחברה בשנת השמיטה?
- כיצד ניתן להפוך את שנת השמיטה לשנה משמעותית, כזו שמשפיעה על שש שנות המעשה שאחריה, כזו שמצפים לה?

מאיר אריאל, מתוך השיר 'מדרש יונתי'

- מהו המסר החברתי שמעביר השיר? מה דעתכם- מה אנו יכולים ללמוד ממסר זה?
- מהו הקשר לשנת השמיטה? מה יכולה ללמד אותנו שנת השמיטה בהקשר של מקומנו בעולם?

<p>ולמי תמכור את "שדך" בשנת שמיטה או אולי תתאסלם או תתנצר לשנה? ולפני מי תיתמם שביעית אחר שביעית בעוד האדמה אשר תחתך כשפחה נשבית? בעיני מי זה מוצא חן? אדמה אתה לוקח - גאולה לא נותן. או אולי אצבעותיך הדוקות מאוד מאוד מאוד מאוד - מאומנות להרפות? מיומנות לשחרר? מתורגלות לשמוט? הוא מאמא מאמא אדמה הו מאמא אדמה. הוא מאמא מאמא אדמה, - אדמה אדמתי! - עד מותי! עד מה אדמ- תי.</p>	<p>שאלו על לב ירושלים שאלוה לשלומה - אבנים בלב ירושלים כיכר השוק הומה. בשקרים ועוול מתעטפת לרגל מלאכת החומה אך מבעד לצעיף נשקפת עירנו עירומה. ושמיטה כהלכה אתה כבר יודע לעשות שאתה רץ לקחת עוד ועוד אדמות? בספק מרמה, בחשד גזל, בחסות חשיכה בחסינות מושל? הזו גאולה? הזה כבודה? כגנב במחתרת יהודה?</p>
---	---

השמיטה כחזון

במדינת ישראל של היום קשה מאוד לטעון שדווקא רעיון כמו שנת שמיטה, על ערכיה המסורתיים, יכול להוות השראה לאנשי סביבה, חברה וכלכלה שמתמודדים עם בעיות מודרניות מאוד... אך אנו שקועים כל-כך בהקשר החברתי והפוליטי שלנו ובהשקפת עולמנו, שקשה לנו מאוד לבקר אותם מבפנים. לפעמים, על-מנת לקבל פרספקטיבה על מצבנו ולדמיין שאפשר אחרת, יש לחפש "נקודת ארכימדס" מחוץ למערכת הנוכחית, שממנה ניתן להתחיל לנסח חזון אחר, חלופי. ישנן כמה אפשרויות למלא תפקיד זה, אך מסורות דתיות ותרבותיות, שלנו ושל שכנינו, בהחלט עשויות לשמש לנו מעוף למחשבה ומנוף לעשייה. אין זה מדע בדיוני. ממש כך חיו אבותינו כאן, בארץ הזאת. הארץ

הזאת ואנו בתוכה זקוקים לכל סיוע אפשרי על-מנת להתמודד עם האתגרים, הסביבתיים

והחברתיים כאחד, הפוקדים אותנו כאן ועכשיו.

ד"ר ג'רמי בנשטיין, 'מה עניין שמיטה לצרכנות?', אתר טבע עברי

הבא לתקן – יתחיל בו בעצמו/מרטין בובר.

אמרנו קודם שכל אדם חייב לעשות את חשבון נפשו, לבור לו את דרכו המיוחדת לעשות את יישותו חטיבה אחת שבאחדות ולהתחיל בו בעצמו.

והינה נאמר לנו עכשיו, שחייבים אנו לשכוח את עצמנו... ואין אנו צריכים אלא לשאול שאלה זו בלבד: "לשם מה?"

לשם מה אני חייב לעשות את חשבון נפשי, לשם מה אני צריך לבור לי את דרכי המיוחדת ולשם מה מוטל עלי לעשות את ישותי חטיבה אחת שבאחדות?

התשובה לשאלה זו היא: לא לשמי אני חייב לעשות כן. לפיכך...הבא לתקן יתחיל בו בעצמו: הווה אומר, יתחיל אבל לא יסיים:

חייב אדם לצאת לדרכו מעצמו, ולא לכוון את דרכו אל עצמו, מוטל עליו לתפוס את עצמו, אבל חלילה לו שיהא נתפס אל עצמו ויטפל בעצמו"

ג. קיימות – שלח לחמך

<p>מרדכי זר-כבוד (דעת מקרא) מבאר כך : "חלק את אדמתך לשבעה וגם לשמונה חלקים, כדי לגדל בהם סוגי זרעים ופירות שונים. כי לא תדע מראש מה יהיה רעה, שמא תהיה פורענות על הארץ: בצורת, שידפון או שיטפון וכד'. אם יזרע מין אחד בעונה אחת יאבד הכול, לא כן כשיחלק את שדהו ויגוון את משקו, תמיד יישאר חלק למחיה"</p>	<p>שֶׁלַח לַחֲמֶךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בָרַב הַיַּמִּים תִּמְצָאֲנֶוּ; תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה כִּי לֹא תִדַע מַה יִּהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ. קהלת, פרק י"א, פסוקים א'-ב</p>
<p>קיימות (Sustainability) במובנה הרחב היא היכולת להמשיך לקיים תהליך או מצב לאורך זמן. באקולוגיה, מערכת בת קיימה... היא מערכת שהמגוון הביולוגי שלה ופוריותה נשמרים לאורך זמן. ביצות ויערות בוגרים ובריאים הם דוגמאות למערכות ביולוגיות בנות קיימה. בשביל בני האדם, קיימות היא הפוטנציאל לחיים של רווחה בטווח הרחוק, מבחינה סביבתית, כלכלית וחברתית. ערך 'קיימות', מתוך אתר ויקיפדיה</p>	<p>יום אחד היה [חוני המעגל] הולך בדרך [והנה] ראה אדם נוטע חרוב. אמר לו: כמה שנים עד שיגדל העץ פרות? אמר לו: עד שבעים שנים. אמר לו: וכי חושב אתה שתחייה עוד שבעים שנים? אמר לו אותו האיש: לי היו חרובים בעולם. כמו ששתלו לי אבותיי חרובים, כך אשתול אני לבני. תלמוד בבלי, מסכת תענית, כ"ג עמוד א</p>
<p style="text-align: right;">נקודות לדיון</p> <ul style="list-style-type: none"> • איזו תפיסת זמן מייצג נוטע החרובים? מהי תפיסת הזמן הנגדית אותה מייצג חוני? • איזו תפיסה, לדעתכם, עולה בקנה אחד עם רעיון השמיטה? • מה משמעות העצה של קהלת וכיצד היא קשורה לשנת שמיטה? 	

**הדואג לימים זורע זיטים, הדואג לשנים נוטע עצים, הדואג לדורות מוזנח אנשים.
 ציטוט המיוחס ליאנוש קורצ'אק**

ד. אדם וטבע

בראשית א, כח

(כח) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בָדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּיָּה הַרְמֵשֶׁת עַל הָאָרֶץ: (כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:

רמב"ן, בראשית א, כח:

וכבשונה – נתן להם כוח וממשלה לעשות כרצונם בבהמות ובשרצים וכל זוחלי עפר, ולבנות ולעקור נטוע, ומהרריה לחצוב נחושת, וכיוצא בזה. וזה יכלול מה שאמר: ובכל הארץ".

בראשית ב, ט"ו

וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים, אֶת-הָאָדָם; וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן-עֵדֶן, לְעִבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ

מעשה באדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועייף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקים וצלו נאה ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצלו. וכשביקש לילך אמר: אילן, אילן במה אברכך? אם אומר לך, שיהו פרותיך מתוקים, - הרי פרותיך מתוקים! שיהא צלך נאה, - הרי צלך נאה! שתהה אמת המים עוברת תחתך, - הרי אמת המים עוברת תחתך! אלא: יהי רצון, שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמותך! (בבלי תענית, ה, ע"ב)

בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי - בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך
(קהלת רבא פרשה ז)

**בן-אדם, ונשאת עיניך וראית את הארץ ואת היקום אשר בה, וראית את השמש עם כל צבאם - והנה כולם, כולם קרובים אל נפשך, כולם, נושאים לך ברכה. ואהבת ביום ההוא את כל הנמצא, ואהבת את האדם ואהבת את עצמך, כי יהיה לבך מלא אהבה. והיה די מרחב לאיש ואיש ודי מרחב בין איש ובין רעהו. וידעת ביום ההוא כיצד חיים הבע, כי תרצה לדעת
(א.ד.גורדון)**

נקודות לדיון

- בקטעים שלעיל מובעת מערכת קשרי הגומלין אדם- וטבע: מה דעתך?
- ייעודו של אדם "שעבדה ולשומרה" אך על מנת ל לקיים זאת הוא נדרש בתיקון עצמו ואז יוכל לשמר את הטבע והקיים – מה דעתך?
- בגן עדן ייעודו של האדם "לְעִבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ"-מהי פרשנותך למונחים עבודה ושמירה בהקשר לתפקיד האדם? האם גם **בעולמנו** ייעודו זהה?

- בקהלת רבה ז: ... תן דעתך שלא תקלקל ותחריב... – מה דעתך? מה לשמור (מה לא לקלקל)?
- בשני המקורות האדם מופיע כיצור עליון בעולם- האם כך הם פני הדברים?
- מהי מערכת קשרי הגומלין של האדם והטבע?

כל עשב אומר דבר

אחרי תפילת מנחה גדולה, יצא רבנו, הרב קוק, לשוח בשדה, לעמעם מחשבותיו (להתרכז). אני נלוותי אליו. בדרך קטפתי איזה עשב או פרח.

הזדעזע רבנו ואמר לי בנחת: "האמן תאמין לי שמימי נזהרתי לבלתי קטוף (תמיד נזהרתי לא לקטוף) בלי תועלת עשב או פרח שיכול לגדול או לעמוח, כי אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שאומר לו – גדל. כל ציץ, כל עשב אומר דבר, כל אבן לוחשת איזה סוד, כל בריאה אומרת שירה." הדברים שיעצאו מלב טהור וקדוש נחקקו בליבי. מאז התחלתי להרגיש ביותר את מידת החמלה על כל דבר. רבי אריה לויז (רבם של אסירי המחטרות בתקופת טרום המדינה).

שירת העשבים / נעמי שמר (עפ"י רבי נחמן מברסלב)

דע לך, שְׁפָל רוּעָה וְרוּעָה
 יש לו נגון מְחֻדָּד משלו,
 דע לך שְׁפָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב
 יש לו שִׁירָה מְחֻדָּד משלו,
 ומשִׁירַת הָעֵשָׂבִים
 נְעֻשָׂה נגון שֶׁל רוּעָה.

כמה יָפֶה, כְּמֵה יָפֶה וְנֶאֱדָה,
 כְּשִׁשׁוּמְעִים הַשִּׁירָה שֶׁלָּהֶם;
 טוב מְאֹד לְהִתְפַּלֵּל בֵּינֵיהֶם,
 וּבְשִׁמְחָה לְעַבֵּד אֶת הַשֵּׁם,
 ומשִׁירַת הָעֵשָׂבִים
 מְתַמְלָא הַלֵּב וּמְשִׁתוֹקֵק.

וכִּשְׁהַלֵּב, מִן הַשִּׁירָה מְתַמְלָא,
 ומְשִׁתוֹקֵק אֶל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל;
 אור גדול, אֲזִי נִמְשָׁה וְהוֹלֵךְ
 מִקְדָּשְׁתָּהּ שֶׁל הָאֶרֶץ עָלָיו,
 ומשִׁירַת הָעֵשָׂבִים
 נְעֻשָׂה נגון שֶׁל הַלֵּב

מושגים :

- **שמיטת קרקעות:** בכל שנה שביעית אסור לחקלאים לעבד את האדמה, והפירות הצומחים הם הפקר וכל אדם יכול לאכלם.
- **שמיטת כספים:** בסוף שנת השמיטה מתבטלים כל החובות ואין צורך להחזירם.
- **יובל:** שנת החמישים. משוחררים כל העבדים העברים. כל הקרקעות המכורות חוזרות לבעליהן הראשונים

מקורות נוספים להעמקה:

מהפכת היובל - זאב ז'בוטינסקי

על פי התוכנית שבמקרא, ישמרו חיי הכלכלה וגם לאחר היובל על חופש מלא של שינויים נוספים. בני אדם יוסיפו לבקש עצות, לחבל תחבולות, להיאבק, להתחרות; חלק מהם יתעשרו, וחלק מהם יתרוששו; החיים ימשיכו להתנהל כמו זירת התגוששות, ששם אפשר לנחול מפלה ונצחון, להראות יזמה ולהכשל בה או להצליח.

חופש זה יוגבל על ידי שני סייגים בלבד: הסייג האחד (או ביתר דיוק: מערכת סייגים שלמה) פועל בכל עת ובלא הפסק; יום אחד בשבוע אסור לעבוד, את פאת שדהו ואת עוללות כרמו יעזוב אדם לעניים, ייגבה מעשר כ"קודש לה".

... הסייג השני, או ביתר דיוק: הסם - שכנגד, למשטר החופש הכלכלי, הוא היובל. דומה, גרזן ענקי חולף כסופה מפרק לפרק מעל ליער בני האדם, וכורת את כל אותן הצמרות שגבהו מן הרמה הממוצעת; בטלים החובות, אדם שנתרושש מחזירים לו את רכושו, המשועבד נעשה בן חורין; שוב מתכונן שיווי משקל; התחילו במשחק מראשיתו, עד להפיכה חדשה... לו הייתי מלך, מחדש הייתי את פני ממלכתי על פי תורת היובל, ולא על פי תורת הסוציאליזם. (זאב ז'בוטינסקי, **כתבים**, חלק ט', אומה וחברה, עמ' 173-180)

- א. מהו החופש הכלכלי המלא שמבקש זאב ז'בוטינסקי לשמור? כיצד יוגבל חופש זה?
- ב. על איזה יסוד מקראי ומסורתי נשען זאב ז'בוטינסקי?
- ג. מדוע אין נשען ז'בוטינסקי על מוטיבים מדתות אחרות?

הרב שמשון רפאל הירש

בקיום מצוות השמיטה מודיעה אומה שלימה לעולם כי ארצה לה', והוא אדונה האחד והיחיד והאמיתי; בשנה השביעית היא מושכת את ידה מלהשתמש בזכות בעלותה על האדמה, וברגש של כניעה היא מחזירה את אדמתה לאדון הארץ. בעשותה כן היא מכריזה על עצמה כעל "גרים ותושבים" על אדמתה שלה, ומיד ירכיבו גאים ראשם. גסי הרוח שהיו יושבים בטח על אחוזותיהם, והיו נוהגים במחוסרי רכוש באטימות הלב ובהרמת ידיים, - עתה ינהגו דרך חסד ואהבה בגרים ובעניים, וגם חייט השדה תיחשב כיצור בעל זכויות, כי אכן אחת היא אדמת ה', שעליה כולם יושבים יחד.

(פירוש רש"ר הירש לתורה, ויקרא כ"ה)

- א. מה מודיעה מצוות השמיטה לצולט?
- ב. כיצד מודיעה האומה היהודית את הודעתה?
- ג. מהן ההשלכות של הודעה זו על בני העמ היהודי?
- ד. האם השמיטה היא צניין יהודי בלבד? נמקו.

לעשות את השמיטה - פרופ' דב רפל

עלינו ליצור סביב מצוות השמיטה את ההווי אשר יבטיח שהמצווה וקיומה ייהפכו לנחלת הכלל ויתמידו לדורות.

ברור, שאם קיומה של מצוות שמיטה ימשך מתוך אטרופיה של היתרים (הסדרים הלכתיים שונים), לא יאריכו ימיה ולא יגדל כבודה אפילו בעיני עצמנו.

עלינו להבטיח למצווה זאת קיום מכובד, ולו גם בדברים שאינם מגופה של המצווה, אולם המשתלבים יפה עם המצווה ואשר קיומם כעת, בתנאינו המצומצמים, יגדיל את הכסף אל קיומה במילואה...

מצוות השמיטה צופנת ערכים דתיים, חברתיים, תרבותיים ומדיניים רבים וחשובים... היא עשויה להיהפך לאחד הנכסים החשובים ביותר בתרבות היהודית. מתפקידנו להתאמץ להקנותה לעולם החיצוני ולדורות שיבואו אחרינו.

אולם, מתחילה עלינו להקנות אותה לנו לעצמנו, להעלותה ולשכללה תוך הניסיון בחברתנו אנו וסוף הכבוד לבוא.

(פרופ' דב רפל, שמיטה - מקורות, הגות, מחקר, האגף לתרבות תורנית, עמ' 52-53)

- א. מה הכוונה ב"היתרים" בשמיטה? כיצד ניתן להתמודד עם הבעיה זו?
- ב. על פי הידוע לכם, מדוע "מצוות השמיטה... צויה ליהפך לאחד הנכסים החשובים שבתרבותנו"?
- ג. האם פרופ' רפל מתנגד ל"היתר המכירה" מן הבחינה הצקראנית? נא קו.

רבי יצחק עראמה

חשב שהיה ממנו יתברך הערה לנפשותינו, לפקוח עיניים עיוורות השקועות בענייני העולם, כזביו והבליו. לעבוד את האדמה הגופיית תמיד, מבלי תת שביתה לנפשם, ולכן מאיר עיניהם ה', במה שציווה למנות וכן למנות שש ששת ימים ולשבות אחד, שנים ובשנה השביעית שבתון. כי הנה באותה שביתה נתעורר לצאת מאפלת מחשבותינו ומעבודת גופנו בשבועות ימי האדם, ובשנת השמיטה לא נתכוין לעבודת האדמה, רק לתת צורך אוכל נפש בלבד; והוא דמוי והמשל לקנין שלמותנו והנהגת חיינו.

(רבי יצחק עראמה, **עקדת יצחק**, ויקרא, שער סט)

6. ד"ר אברהם יעקובוס

הקלה ללא שיעור טובא למשק העולמי, אם, בהתאם לחוק השמיטה, יוכרז בכל שנה שביעית על "שמיטת כספים", היינו על ארכה לחובות של יחידים בכל ארץ וארץ ואף לחובות הארצות בין לבין עצמן. על מנת לעצור לאחר מלחמת העולם הראשונה בעד משבר כספי, הכריז הובר, נשיא ארצות הברית, בשנת 1931 על "שנת שמיטת חובות". זו הפעם הראשונה נעשה ניסיון להגשים אחד מרעיונות השמיטה בתוקף חוק בין-לאומי. רוב מדינות העולם קידמו בברכה את "תכנית הובר", שהספיקה להפיג בזמנו מתיחות בין-לאומית קשה.

בשנת השמיטה תרפה מלחמת-הקיום. ... יתר על כן: שנת השמיטה תלבש מאליה צורה של "שנת שלום עולמי".

(אברהם יעקובוס, **חוקת התורה**, עמ' 66)

בענין השמיטה כדי להחדיר את המודעות האקסיסנציאלית של האדם, את אותה גישה דיאלקטית שבין האדם, לא רק לרכושו אלא לקיומו. אותה מודעות של גר ותושב, "גרים ותושבים אתם עמדי". לא בבחינת או גר או תושב, אלא **גר ותושב גם יחד**. מודעות זו המופיעה בפסוק זה מופיעה במקומות אחרים אך בהקשרים לא כל כך חברתיים, אלא אישיים מאוד.

(הרב אהרן ליכטנשטיין, הרצאה בכינוס השנתי של האגף לתרבות תורנית,

סוכות תש"ם, פורסמה בחוברת "**השמיטה לאור המקורות**"

בעריכת צבי שינובר, תשמ"ז, עמ' 128)

יום הכיפורים כשנת יובל - פרופ' נחמה לייבוביץ'

בשנת השמיטה חוזר העולם, למצב שהיה עם בריאת העולם. האדם הראשון, יציר כפיו של הקדוש-ברוך-הוא, טרם טעם טעם של חטא - וכל העולם לפניו הפקר ללא בעלים,

אלא שריו הוא בבעלותו של ה'.

ואולי זהו הקשר שבין יום הכיפורים להתחלת היובל, שכשם שמטוהר האדם מחטאיו ביום הכיפורים וחוזר לקדמותו וטהרתו, כפי שהיה בה בתחילת בריאתו, כך חוזר גם העולם לקדמותו (ע"י ביטול מכירת האדמות וחרות לכל העבדים), ומתוקנים בה כל העיוותים.

(פרופ' נחמה לייבוביץ, עיונים, ספר ויקרא, עמ' 425)

א. *בשנת השמיטה חוזר העולם לקדמותו כפי שהיה עם בריאת העולם, הסבירו.*

ב. *מה המיוחד את שנת היובל?*

ג. *מה הקשר בין הרציון של שנת היובל לבין יום הכיפורים?*

1

האתגר - הרב יהודה עמיטל

התכונה המוסרית שבסגולת האומה דורשת ותרנות, ביטול אנוכיות, שיוון ואחדות עם כל היצור. כנגד זאת, מבנה החיים הכלכליים מבוסס דווקא על שאיפות אנוכיות, על קפדנות לרכוש פרטי ועל קנאה ותחרות. הנשמה בוחלת בקטנות ושואפת לגדולות ונשגבות - באומה, באנושות וביקום כולו. חיי הכלכלה דורשים לעומת זאת קטנוניות ועמידה על מקח זכויות פעוטות, אישיות. הנשמה דורשת חסד ואמת, חמלה ורחמים, וחיי המשטר דורשים דין, כפיה, כבלים, לחץ ונגישה. והבעיה הגדולה, וניתן אולי לומר הטראגית, הניצבת בפני ישראל: האם בתנאי חיים כאלה, שהינם טבעיים בעולם הזה, יש מקום שיתגלה צביונה האמיתי של נשמת האומה במלוא הדרה ובסגולתה האלוהית?

(הרב יהודה עמיטל, שמיטה - מקורות, הגות, מחקר, האגף לתרבות תורנית,

עמוד 36)